

Osobní výběr III Václav Malina, malíř

GAVUCHEB

Galerie výtvarného umění v Chebu
16. 1.–30. 3. 2014, vernisáž 15. ledna, 17.00

Jan Preisler, Jinoch (ilustrace k básni Jana Nerudy), 1901, uhel na papíru, 24,8 x 22,5 cm, K 82

Martin Salcman, Milosrdný Samaritán, 1942, olej na plátně, 66 x 80 cm, O 627

Karel Malich, Krajina u Holic, 1960, tempera na papíru, 70 x 91,5 cm, O 130

Karel Valter, Podzimní ohně, 1971, olej na plátně, 110 x 98,5 cm, O 332

Osobní výběr – osobní vzpomínky. Léta padesátá. Vesnický kluk jde poprvé z lavic staré školy, které ještě pamatují Rakousko-Uhersko, do nové školní budovy v Holýšově. Na chodbě se o přestávce povinně korzuje, na stěnách visí reprodukce obrazů. Jeden z nich ho magicky přitahuje: Černé jezero Jana Preislera. Osmiletý chlapec se při korzování vždy na chvíli před ním zastaví a se zakloněnou hlavou na něj okouzleně civí. „Já ti dám, koukat na nahou ženskou, sprostáku!“ vyruší ho dozírající učitelka a za ucho ho vleče od obrazu. Že to nebyla nahá dívka, ale jinoch, si uvědomí až na souborné Preislerově výstavě v Západočeském muzeu v Plzni v polovině šedesátých let. Vyslechne zde zanícenou přednášku o autorovi od jeho žáka a chráněnce Martina Salcmana a je fascinován obrazem Žlutá krajina. To už je z vesnického kluka „Plzeňák“, bydlí na Slovanské třídě kousek od ateliéru F. V. Eisenreicha, kam občas zajde za starým panem profesorem na konzultaci se svými obrázky. V sousední budově bufetu na rohu Částkovy ulice realizuje monumentální nástěnné malby V. V. Modrý, kterého sleduje při práci. Za výlohou prodejny v Solní ulici, kam si chodí kupovat barvy, poprvé uvidí malý obrázek Jiřího Paterý. Je na něm krajina s bílým koníkem v pozadí a loukotovým kolem rozčtvrceným pravým dolním rohem obrazu (obdobný motiv použil Edgar Degas v dostihovém výjevu a Piotr Potworowski v obraze se selským vozem). Syté pastelové barvy s dominující coelinovou modří znějí v dokonalé harmonii. Paterovy obrazy mu trvale utkví v paměti, i když se skromně krčí v ústraní přehlídek západočeského umění nebo výstav plzeňské skupiny Kontakt. Ředitel Oldřich Kuba chytře získává pro Západočeskou galerii soubory zásadních děl Jana Preislera, Bohumila Kubišty, Emila Filly, Václava Špály a dalších modernistů, které jsou k vidění na výstavách i ve stálé expozici umístěné v budově muzea.

Pro dospívajícího adepta umění jsou nejlepší školou vidění a vědění. Občas jezdí autostopem do pražských galerií, velkým zážitkem se pro něj stává výstava francouzského umění Od Delacroixe k Picassovi ze sbírek v Praze, Budapešti a Drážďan. V druhé polovině šedesátých let je tu možno vidět i výstavy nejsoučasnějšího světového umění – Yvese Kleina, Achille Perilliho nebo ve Valdštejnské jízdárně americké umění po roce 1945. A samozřejmě to nejlepší z českého současného umění. Z těchto zážitků se dá žít a tvořit i v následných normalizačních letech sedmdesátých. Na samém jejich počátku zazáří v nově rekonstruovaných plzeňských Masných krámech rozměrný obraz Tahítanek na pobřeží od milovaného Paula Gaugaina, v galerii Červené srdce se objeví malá, ale kvalitní výstava poválečné Pařížské školy se jmény Herbin, Vasarely, Staël, Poliakov, Buffet... - zavanutí francouzského espritu do Plzně. Posluchač místní pedagogické fakulty a posléze externí student Filozofické fakulty UK v Praze se osobně seznamuje s umělci-pedagogy, jejichž tvorbu po léta sleduje: Zdeněk Sýkora v té době přechází od struktur k liniovým obrazům, ale studenty učí malovat v plenéru na nezapomenutelných pobytech v Třeboni, Kamil Linhart s nimi filozofuje o umění, poezii i o životě, introvert Jiří Patera jim beze slov předvádí podstatu malby několika tahy štětece. Karel Malich v Mělnické vinárně na Národní třídě dlouho do noci vykládá o extatických prožitcích vnějšího i vnitřního vesmíru vtělených do plastik z barevných drátů. Souvislosti do sebe zapadají, cesta k samostatnému myšlení se otevírá. Návraty studenta do provinční Plzně a učitelské štace v západočeském pohraničí (Chebsko, Tachovsko) a jihočeském venkově (Strakonicko) jsou ve znamení vlastního hledání. Osmdesátá léta pak přináší novou vlnu v malbě. Oporou pro mladé plzeňské malíře je Paterův kroužek ve škodovácké Bese-

dě a borské Luně, kde má v roce 1981 výstavu nestor meziválečné avantgardy Karel Valter. Setkání s ním je výzvou a vzpruhou, neboť Valtrova tvorba dokazuje, že i v izolaci na venkově se dá dělat velké umění. V období normalizace se za současným českým uměním už nejedí do Prahy, ale až do Brna, nebo naopak do galerií v kraji – do Karlových Varů, Ostrova či Chebu. Vystavuje se i po českém venkově, například v Kostelci nad Černými lesy, kam ještě mladý, dosud nezavedený umělec často zajíždí a na některých výstavách také participuje. Otevírá se mu cesta k návštěvám ateliérů neoficiálních umělců, jejichž výčet by zabral další stránku, a navazuje nová přátelství. K plné svobodě projevu a potvrzení vlastního usilování přispějí cesty na Západ na sklonku osmdesátých let, zejména setkání s Jiřím Kolářem v jeho pařížském ateliéru, který, řečeno slovy Emila Juliše, „nám všem připnul k zadku vrtuli, abychom se mohli vznášet“. Paradoxně nejsilnějším zážitkem z prvního výjezdu za západní hranici nejsou Documenta 8 v Kasselu, ale francouzští impresionisté a jižní provencálské slunce. Pár vybraných vzpomínek na osudová setkávání snad přispěje k osvětlení mého osobního výběru obrazů ze sbírek GAVU. Jezdil jsem do Chebu od konce šedesátých let a čtyři roky ve zdejších okresech pedagogicky působil. Sbírkový fond znám dobře z podob stálých expozic i výstav. Ve svém výběru jsem se snažil sledovat koloristickou linii v českém umění 20. století s ohledem na tvůrce, kteří jsou mi obzvláště blízcí; některé z nich jsem dokonce osobně poznal. Výstavka logicky začíná jménem Jana Preislera. Jeho kresba uhlem a bílou křídou zobrazuje pohádkový motiv rytíře a Šípkové Růženky s hlavou stařeny (sudíčky) a secesní architektury hradu v pozadí. Valerová, malířsky citěná kresba odkazuje k obrazovým cyklům

Karel Valter, Cesta k domovu, 1961, olej na plátně, 100 x 110 cm, O 343

Oldřich Smutný, Růžová zeď, 1967, olej na plátně, 75,5 x 110 cm, O 652

Daisy Mrázková, Blesk, 1967, olej na plátně, 100,5 x 140 cm, O 683

o dobrodružném rytíři, Svádění i dalším charakteristickým preislerovským motivům. Preisler dokázal používat černou a bílou jako barvu a platí to i o tomto důležitém díle - mimochodem varianta tohoto motivu z NG v Praze je reprodukována i v akademických Dějinách českého výtvarného umění. Obraz Milosrdný Samaritán z roku 1942 od Preislerova žáka Martina Salcmana je reminiscencí na Shakespearovské průvody Karla Purkyně (a právě u něj by mohl český moderní kolorismus začínat), odkazuje k nim nejen jejich podélný formát ale hlavně způsob malby a chápání barvy jako krásné hmoty se zářivými akcenty lazur. Chebská varianta Milosrdného Samaritána stojí na počátku dlouhé řady obrazů na toto téma, ke kterému se Salcman vracel zejména v padesátých letech. V té době vychoval i řadu žáků, z nichž někteří u něj působili jako asistenti na katedře výtvarné výchovy pedagogické a filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a po jeho odchodu na počátku 70. let nadále rozvíjeli jeho odkaz. Nejslavnější z nich, Zdeněk Sýkora, se vedle zásadní tvorby obrazů geometrických – strukturních a liniových - po celý život vracel i ke krajinomalbě a koloristicky pojeté plošné malbě. Svými díly bohužel v chebské sbírce zastoupen není, podobně jako další Salcmanův asistent Kamil Linhart. Najdeme zde ale reprezentativní soubor obrazů třetího ze Salcmanových pokračovatelů (po linii malířské tvorby i pedagogické činnosti) Jiřího Patera. Vybraná díla Prosperův ostrov II a Ateliér (1982) jsou skvělými ukázkami ryziho kolorismu a modernistického pojetí plošné malby vysoké „francouzské“ kultury. V mnohém směru ji i překonávají a jen těžko bychom hledali v českém prostředí koloristu takových kvalit. Přesto uzavřené Paterovo dílo stále čeká na obsáhlejší retrospektivu a monografii, která by autora zařadila do kontextu českého malířství minulého století. Toho se v nedávné

době dočkala tvorba jeho staršího souputníka Karla Valtra díky komplexnímu zhodnocení v obsáhlé monografii z pera Evy Petrové. Valtrovo dílo svými počátky patří do období meziválečné avantgardy, v žánru krajinomalby, kterému se soustavně věnoval od konce 40. let (s přerušením v době jeho věznění v koncentračním táboře v Buchenwaldu), však přesahuje až do konce století dvacátého. Sousedství vystavených obrazů Paterových a Valtrových nabízí zajímavé srovnání a nalézání společných východisek obou malířů, kteří se v posledních desetiletích života dobře znali a vzájemně respektovali. Valtrovy obrazy Cesta k domovu (1961) i Podzimní ohně (1971) dobře zastupují větší kolekci jeho děl ve sbírce GAVU. Krátkým, ale důležitým obdobím Salcmanova vlivu prošel i jeden z nejvýznamnějších žijících českých umělců Karel Malich. Jeho Krajina u Holic z roku 1960 je toho krásným dokladem. Obraz je budován na základě cézanovského principu barevných kontrastů a modulací, komplementární modře a žlutě (okry) s použitím kubistického tvarosloví nezaprou ani vlivy Kubištovy. Malich byl především sochař, ale barva ho přitahovala i v pozdním období tvorby, jak o tom svědčí obsáhlé cykly pastelů, jejichž tři exempláře GAVU rovněž vlastní. Obdobnou, ještě zásadnější proměnou prošel i další Salcmanův žák Otakar Slavík, který naopak přešel od sochařství k malbě a stal se jedním z největších českých koloristů. Jeho vynikající dílo z šedesátých let - figuru složenou z barevných kruhových rastrů - mohou diváci vidět jen o několik kroků dál ve stálé expozici. A mohli bychom pokračovat ve výčtu jmen a děl. Barva jako hlavní vyjadřovací prostředek je na aktuálním programu stále – od vlivů pop-artu a op-artu v šedesátých letech přes novou figuraci až k postmoderně. Ale zůstanu u klasiků žijících i nežijících a osobních vzpomínek. K nim patří i jméno Oldřicha Smutného. Jeho bílé obra-

↑ Jiří Patera, Prosperův ostrov II, olej na plátně, 81 x 101 cm, O 547

← Jiří Patera, Ateliér, 1982, olej na plátně, 140 x 110 cm, O 543

zy s drobnými barevnými akcenty připomínají tvary i barvou labutě, kterým věnoval tolik pozornosti a napsal o nich půvabnou knížku. Má ji moje dcera s věnováním: „Krásné Andulce srdečně věnuje ošklivý O. Smutný.“ Jeho vybraný obraz Růžová zeď z roku 1967 evokuje jihočeská selská stavení, jaká najdeme třeba v Putimi, kde se knížka o labutích odehrává. A když už jsme u literatury, nesmím opomenout nádherné knížky pro děti Daisy Mrázkové. Vím, o čem mluvím, byl jsem zájčkem Jácičkem nejméně 10 let. Daisy Mrázková umí s filozofickou hloubkou přiblížit dětem i dospělým křehkou poetiku přírody i těch nejobyčejnějších věcí v lidském životě, a to jak slovem tak i obrazem, aniž by něco slevovala z náročnosti na vnímání moderního umění. To je její velká zásluha. Vystavený obraz Blesk (1967) stojící na pomezí figurace a abstrakce to dobře dokládá, malba a barva je osvobozena od popisnosti, zůstala především barevná evokace zážitku. V nedávných rozhlasových vzpomínkách autorka řekla: „Kdo se soustavně zabývá malbou v ateliéru, musí nutně dojít k abstrakci.“ Platí to i o jejím manželovi, malíři Jiřím Mrázkovi. Mám stejnou zkušenost. Pokud nepracujeme podle modelu nebo v plenéru, nutí nás to přemýšlet o kompozici, tvaru a barvách jako takových a vytvářet autonomní svět obrazu založený na vztazích výtvarných forem a prostých vztahů. A to je i podstata kolorismu. „Malování je určování barevných vztahů“, říkal již „otec“ Cézanne, starý Salcman i jeho asistenti Sýkora nebo Patera. Jsem rád, že jsem si to mohl na příkladech z jedné galerijní sbírky znovu připomenout.

Václav Malina

Karel Malich, Poslední večere, 1988, pastel na papíře, 103 x 74 cm, O 662

Václav Malina

Malíř, kurátor výstav, výtvarný pedagog, publicista. Narodil se 4. 6. 1950 v Plzni, kde dodnes žije a pracuje. V letech 1968–1972 studoval v letech 1974–1979 na Filozofické fakultě v UK v Praze (doc. Zdeněk Sýkora). V letech 2001 až 2012 působil jako ředitel Galerie města Plzně. V. M. se na začátku 80. let zařadil mezi nejdůležitější osobnosti českého umění, rozvíjející tehdy aktuální téma konceptuální reflexe přírody, aniž by opustil malovaný obraz. Na počátku jeho tvorby jej zásadním způsobem ovlivnili dva učitelé – Jiří Patera a Zdeněk Sýkora. Během svých tvárních v Pražské filosofie zastihl (pod ní tehdy spadala výuková penzionovaná Patera měl možnost blíže prožít na přelomu 70. a 80. let v Plzni, kde navštěvoval jeho výtvarný kroužek. Patera jej nasměroval k plošné, výrazně koloristické malbě, která vyznačuje rané období jeho tvorby. Sýkorův příklad zase M. posunul k velkoryse pojeté obrazové skladbě čistých geometrických ploch a silných linií.

Osobní výběr III – Václav Malina, malíř

Výstava z depozitáře
16. 1.–30. 3. 2014, vernisáž 15. ledna, 17.00
Otevírací doba út–ne 10.00–17.00

Souběžné výstavy

Peter Angermann, Streetview
Velká galerie, 6. 2.–20. 4. 2014

Alice Nikitinová, Od věci
Malá galerie, 16.1.–2. 3. 2014

Luděk Rathouský, Penězoměnci
Malá galerie, 6. 3.–27. 4. 2014

Gottfried Lindauer, Dva portréty Maorů z Náprstkova muzea, 1907
Opus magnum, 9. 1.–30. 3. 2014

Galerie výtvarného umění v Chebu

příspěvková organizace Karlovarského kraje
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb
T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163
info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR.

V roce 2014 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Text Václav Malina, grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 600 ks.